

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 341
DOI

ДАНИЛЬЧЕНКО О. С.,
аспірант кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДО 70-РІЧЧЯ ПРОГОЛОШЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ: ПІДХОДИ КИТАЙСЬКОЇ ДОКТРИНИ ДО ПРОБЛЕМАТИКИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Анотація. У роботі досліджується підхід Китаю до проблематики сучасного розвитку окремих галузей міжнародного права. Сьогодні Китай активно прагне брати участь у розробці галузей міжнародного права, що регулюють відносини суб'єктів міжнародного права у космічному просторі, Світовому океані, навколишньому середовищі, кіберпросторі, у сферах культури, науки, освіти, охорони здоров'я, інтелектуальної власності, прав людини, вирішення міжнародних спорів, економічної дипломатії тощо. Правила гри у цих галузях знаходяться на стадії розробки і проходження апробації, тому Китай робить ставку на те, що його голос буде почутий, а головне, врахований. Вважаємо, що у перспективі Китай все частіше буде намагатися використовувати міжнародне право, а особливо нові його галузі, як інструмент «м'якої сили» для зміцнення і просування власних позицій та інтересів на міжнародній арені, а також відстоювати пріоритет міжнародного права задля забезпечення стабільності та безпеки запропонованих ним зовнішньополітичних ініціатив.

На нашу думку, тема взаємодії КНР і міжнародного права є досить актуальною для вивчення. Вдосконалення системи міжнародного права неможливе без участі Китаю як глобальної держави, для чого необхідно розуміти основи його міжнародно-правової діяльності. Дослідження у цьому напрямку будуть тривати, оскільки розуміння особливостей китайської доктрини міжнародного права дасть змогу з'ясувати міжнародно-правове підґрунтя зовнішньополітичної діяльності Китаю, а також прогнозувати його подальші кроки на міжнародній арені.

Ключові слова: система міжнародного права, традиційні та нові галузі міжнародного права, зовнішньополітичні стратегії Китаю, ініціатива «Один пояс, один шлях, одне коло», міжнародно-правова доктрина Китаю, міжнародний правопорядок.

Постановка проблеми. Китайська Народна Республіка, яка у 2019 році святкує 70-ту річницю проголошення (中华人民共和国成立七十周年庆典), є одним із найбільш впливових і важливих учасників на міжнародній арені. Утворилась ситуація, коли без КНР не обходяться під час вирішення глобальних політичних, економічних і гуманітарних проблем. Виступи Голови КНР Сі Цзіньпіна в Давосі та Женеві 2017 року свідчать про те, що Китай заслуговує на більш сильний та шанований голос у дискусіях про майбутнє міжнародної спільноти та готовий брати на себе глобальну відповідальність і здійснювати вплив на важливі події світової політики, що співвідноситься з його статусом та могутністю, як другою економікою світу. Виходячи з того факту, що ця держава здатна пропонувати масштабні зовнішньополітичні ініціативи загальносвітового значення, які отримують широку міжнародну підтримку, враховувати виклики, що виникають під час їх реалізації, та осмислювати свою унікальну роль у підтриманні існуючого міжнародного правопорядку, стає очевидною актуальність вивчення доктринальних міжнародно-правових поглядів представників Китайської Народної Республіки.

Виклад основного матеріалу. КНР уже тривалий час приймає активну участь у підтримці функціонування системи міжнародного права, однак у західних державах увага до її позиції стосовно основних понять традиційних галузей, а також щодо поглядів на формування нових галузей і розуміння принципів міжнародного права стала зростати порівняно нещодавно. На жаль, необхідно констатувати, що найчастіше це відбувається не у зв'язку з прагненням побачити цілісну картину китайської доктрини міжнародного права та зрозуміти її особливий взаємозв'язок із зовнішньополітичною стратегією, а з метою необгрунтованої критики розуміння тих чи інших явищ у КНР, що врешті призводить до сприйняття сучасного Китаю як чогось іншого, чужого і навіть завідомо ворожого суб'єкта міжнародних відносин.

Водночас специфіка підходу до міжнародного права КНР зазвичай не вкладається у західні стереотипи і передбачає вивчення, серед іншого, зовнішньополітичної та історико-культурної традиції цієї країни.

Реакція західного світу на формування системи соціального кредиту (社会信用体系) у КНР – один із останніх прикладів такого відношення. Журналісти, політологи, соціологи та юристи у своїх численних публікаціях, присвячених даній проблематиці, послуговуються вже стандартними у цьому випадку висловами («цифровий дракон», «цифрова диктатура», «суспільство тотального контролю», «китайська система визначення цінності людей» тощо), оминаючи своєю увагою специфіку розуміння прав людини у КНР, а також те, що певні інструменти, якими наразі користуються у сучасному Китаї для реалізації системи соціального кредиту, є в арсеналі засобів забезпечення інформаційної безпеки у багатьох демократичних країнах світу.

У цьому контексті варто зазначити, що джерелом суттєвих протиріч між КНР і західним світом у правозахисній тематиці є недостатнє розу-

міння західними країнами специфіки прав людини у Китаї, пов'язаної з розвитком всієї китайської цивілізації, її історії, культури, філософії та інших сфер життя китайського суспільства. Саме система соціального кредиту є показовим прикладом того, що історично розуміння ролі людини в суспільстві та її прав у Піднебесній сягає своїм корінням принципів, сформованих ще у Стародавньому Китаї (поєднання ідей легістів, конфуціанських цінностей, а також державної системи спостережень, яка складалася у державі століттями). І такі приклади не є поодинокими.

Така ситуація, на думку багатьох як китайських, так і іноземних фахівців, має наступне пояснення: Китай не відіграв значної ролі у створенні сучасного міжнародного правопорядку. «Цивілізовані» держави XIX – XX ст., проголошуючи принцип суверенної рівності держав одним з основних принципів міжнародного права, не рахувалися з суверенітетом Китаю. Вторгнення на територію іноземних армій, нерівноправні договори, «консульська юрисдикція», нелегальне вивезення цінностей, нав'язані війни, окупація – все це для сучасного Китаю було і залишається «століттям приниження» (період з 1840 до 1949 року), що перешкоджало йому повноцінно відстоювати власні національні інтереси. Це був той період, коли західні держави зруйнували китайську концепцію міжнародного світопорядку.

Невизнання КНР суб'єктом міжнародного права (з 1949 і аж до 1971 року) і як наслідок – відсутність представництва КНР в ООН сприяли тому, що Китай був відсторонений практично від усіх міжнародних правотворчих процесів. Показовим у цьому плані було те, що КНР, як і ряд інших соціалістичних держав (Німецька Демократична Республіка, Корейська Народна-Демократична Республіка, Монгольська Народна Республіка, Демократична Республіка В'єтнам) не були запрошені на Женевську конференцію ООН з морського права 1958 р. Навіть більше, в усі чотири Конвенції з морського права було включено положення про те, що учасниками цих Конвенцій можуть бути тільки держави – члени ООН та її спеціалізованих установ, а також держави, запрошені Генеральною Асамблеєю брати участь у Конвенціях [1, с. 344].

Такий стан справ безпосередньо вплинув не тільки на позицію КНР на III Конференції ООН з морського права (1973–1982 рр.), а й в цілому на її ставлення до міжнародного права, яке часто характеризується західними науковцями як недовіра КНР до міжнародного права. Крім того, в західних державах часто лунають думки про те, що сучасний Китай намагається кинути виклик існуючому міжнародному правопорядку. Важливо зрозуміти, що після закінчення Другої світової війни Китай не займав позицію і не створював умов, щоб навмисно опинитися поза міжнародним правом. Незважаючи на те, що КНР не займала свого місця в ООН, вона підтримувала цілі та принципи Статуту ООН [2, с. 2], відобразивши та вдосконаливши їх у запропонованих «п'яти принципах мирного співіснування» (和平共处五项原则).

За словами самих китайських юристів-міжнародників, історичне значення виникнення «п'яти принципів» полягає у тому, що вони заклали міцний юридичний фундамент зовнішньої політики КНР (концепція «мирного розвитку» Китаю, ініціатива «Економічного поясу Шовкового шляху» і «Морського Шовкового шляху XXI ст.» реалізуються саме на основі цих принципів), а також стали першою спробою кодифікації принципів міжнародного права після Статуту ООН та основою для Декларації принципів міжнародного права 1970 року [3, с. 12].

Вартим уваги є підхід китайської міжнародно-правової доктрини до окремих принципових питань, зокрема проблематики розвитку галузей міжнародного права. Очевидно, що традиційні галузі міжнародного права, серед яких найбільшу увагу китайських фахівців завжди привертало міжнародне морське право, з самого початку формувалися за правилами, встановленими переважно західними державами, та функціонували в основному в їх інтересах. Однак не можна заперечувати той факт, що китайська цивілізація створила окрему, дещо відмінну від західної, регіональну підсистему міжнародного права.

Так, Китай вже кілька тисячоліть має свою особливу систему поглядів на концепцію права, у тому числі міжнародного, свою правову свідомість, що не може не відображатися на його тлумаченні міжнародно-правових норм і правозастосовній практиці на глобальному рівні, своє бачення сучасних проблем людства і шляхів їх вирішення, своє розуміння того, як слід вести діалог зі світом. Зауважимо, що сучасна КНР – це рішучий і самовпевнений гравець на міжнародній шахівниці. Не враховувати це все і недооцінювати роль Китаю як могутньої держави-цивілізації – виглядає як мінімум абсурдно і недалекоглядно.

Цілеспрямованість, гнучкість, ретельність, прагматичність, стратегічне довгострокове планування – так можна охарактеризувати діяльність китайських юристів-міжнародників, у якій дивним чином поєднуються традиційне і сучасне бачення китайським керівництвом світу і місця, яке сучасний Китай наполегливо завойовує у ньому. Найбільш істотним є те, що навіть у складні для КНР часи керівники держави ніколи офіційно не відмовлялися від минулих теоретичних розробок і висновків своїх фахівців у сфері міжнародного права. Для них надзвичайно важливим було створити враження про незмінність і наступництво політики Китаю, власну принциповість і послідовність.

І така наполегливість дає свої результати. Після прийняття Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 2758 «Відновлення законних прав Китайської Народної Республіки в Організації Об'єднаних Націй» 1971 року міжнародно-правова позиція КНР найбільш яскраво виявилася у сфері міжнародного морського права. Хоча міжнародне морське право, як окрема галузь, існує дуже давно і належить до так званих традиційних класичних галузей міжнародного права, враховуючи активізацію морської діяльності Китаю, а також значний інтерес Пекіна до питань морського права, ми не можемо оминати своєю увагою це питання.

Концепція Морського шовкового шляху (海上丝绸之路), Стратегія «перлинової нитки» (一串珍珠) з потужною хвилею інвестицій у портову інфраструктуру багатьох країн, інтенсивний розвиток прісноводної і морської аквакультури, рішучі дії, спрямовані на утвердження прав КНР на території у Південно-китайському та Східно-китайському морях, активна участь у діяльності міжнародного співтовариства з освоєння та використання ресурсів морського дна – далеко не повний перелік заходів КНР, які підтверджують, що морська сфера займає важливе місце в процесі геополітичної трансформації цієї держави.

Поки політики, науковці, ділові кола та представники ЗМІ різних країн світу намагаються напрацювати свою позицію та оцінити перспективи співробітництва з КНР у сфері реалізації конкретних проектів, зокрема Ініціативи «Одного поясу, одного шляху», Китай уже давно розглядає його як «Один пояс, один шлях, одне коло» (一带一路一圈), підкреслюючи тим самим, що Арктика і Північний морський шлях є важливими компонентами даної ініціативи (відповідно до документу, опублікованого у 2017 році Комісією з національного розвитку і реформ КНР і Державним океанологічним управлінням КНР, під назвою “Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative” (一带一路建设海上合作设想) КНР офіційно включає Арктику в цю ініціативу). «Стратегія Пекіна не обмежується «поясом» і «шляхом», – вважає професор університету Цінхуа Лі Сігуан. – Проект слід перейменувати в «Один пояс, один шлях, одне коло». Коло у його назві це, звичайно ж, Полярне коло» [4]. Передбачено, що між державами Морського шовкового шляху встановлюється «всеохоплююче, багаторівневе і багатоцільове партнерство», в рамках якого міжнародно-правове співробітництво Китаю з арктичними державами зосереджене на питаннях участі КНР у роботі Арктичної ради, охорони навколишнього середовища, наукових дослідженнях і судноплавстві у Північному Льодовитому океані. Цікаво, що серед засобів здійснення арктичної політики є пропозиції КНР щодо запровадження у міжнародну практику статусу “near Arctic State” (近北极国家), видання Міністерством транспорту КНР у 2014 році Керівництва для китайського судноплавства по Північному морському шляху, публікація Державною Радою КНР у 2018 році Білої книги про арктичну політику країни (“中国的北极政策”白皮书), введення Китаєм своїх найменувань в Арктиці тощо [5, с. 19–21].

На додаток до вищезазначеного, інтерес до міжнародного морського права проявляється і в активізації діяльності Китаю у Міжнародній морській організації. Зокрема, у грудні 2017 року Асамблея ІМО обрала новий склад Ради організації на дворічний період 2018–2019 рр., до складу якої увійшла і КНР [6], яка активно готує пропозиції для переговорів з найбільш нагальних питань у сфері міжнародного морського права (наприклад, по скороченню викидів парникових газів від судноплавства [7]).

Хорошою новиною стала і ратифікація КНР у 2015 році Конвенції про працю в морському судноплавстві. Зазначимо, що Китай нерідко

обвинувачують у тому, що він, в гонитві за індустріальним розвитком, зневажає правами людини у сфері праці. Водночас конкуренція у китайському бізнесі не вважається достатньо прозорою. Ратифікація зазначеної Конвенції та її виконання – гарний спосіб доказати світу, що він двічі неправий [8].

Сьогодні Китай активно прагне брати участь у подальшому формуванні галузей, що регулюють відносини суб'єктів міжнародного права у космічному просторі, навколишньому середовищі, кібернетичному просторі, у сферах культури, науки, освіти, охорони здоров'я, інтелектуальної власності, прав людини, вирішення міжнародних спорів, економічної дипломатії тощо. «Правила гри» у цих галузях знаходяться на стадії подальшої розробки і проходження апробації, тому КНР робить ставку на те, що її голос буде почутий, а головне, врахований [9]. З цього приводу полярний дослідник з університету Тунцзі у Шанхаї Ван Чуансін стверджує: «Полярні райони разом з океанами, Інтернетом і космосом стали новими стратегічними сферами, в яких Пекін бачить майбутнє країни» [4]. «Китай прагне відіграти провідну роль у розробці «правил гри» у нових сферах, тому що традиційні уже захоплені і поділені старими державами», – зазначає професор міжнародних відносин університету Ренмін Цзінь Цаньжун [4].

Вважаємо, що у перспективі сучасний Китай все частіше буде намагатися використовувати міжнародне право, а особливо окремі галузі, як інструмент «м'якої сили» для зміцнення і просування власних позицій та інтересів на міжнародній арені, а також відстоювати пріоритет міжнародного права задля забезпечення стабільності та безпеки запропонованих ним зовнішньополітичних ініціатив.

Розглянемо детальніше діяльність КНР у напрямі розвитку окремих галузей міжнародного права. Зокрема, бачення китайськими фахівцями з міжнародного права перспектив розвитку окремих галузей, і як приклад візьмемо міжнародне космічне право, сферу культури, освіти і науки, міжнародне право охорони здоров'я та міжнародне право інтелектуальної власності.

Безперечно, китайська космічна програма – одна з найбільш потужних та масштабних у світі. Науково-технічні досягнення останніх десятиліть знаменували якісний прорив у цій сфері і поставили КНР в один ряд з провідними державами світу. Певний внесок у розвиток ракетної програми КНР здійснило і співробітництво з Україною. У 2017 році Китайське національне космічне управління придбало у Конструкторського бюро «Південне» технологію створення «Блоку Е», розробленого у складі місячного ракетно-космічного комплексу Н1-Л3 [10]. Українські космічні розробки становлять неабиякий інтерес для китайської сторони та можуть сприяти успішній реалізації Місячної програми КНР.

Відповідним є й інтерес КНР до міжнародного космічного права. Загалом можна сказати, що позиція Китаю у питанні міжнародного космічного права знаходить свій прояв у наступних аспектах. По-перше, міжнародні космічні договори в рамках ООН та інших міжнародних організацій безпо-

середньо стимулюють розвиток та вдосконалення китайського космічного законодавства. Водночас китайський уряд активізував роботу з розробки національних нормативних актів у важливій та актуальній сфері контролю над збільшенням кількості космічного сміття і захисту космічного середовища, а також щодо захисту прав інтелектуальної власності у космосі і комерційної космічної діяльності [11].

По-друге, Китай активно висуває пропозиції на міжнародній арені щодо майбутніх перспективних напрямів космічної діяльності держав. Приміром, відповідно до Білої книги «Космічна діяльність Китаю у 2016 році» («中国的航天”白皮书) одним із векторів міжнародного співробітництва буде будівництво інформаційного коридору в космосі, яким будуть охоплені країни уздовж Економічного поясу і Морського шовкового шляху; це включатиме спільну розробку супутників, призначених для спостереження за Землею, телекомунікаційного зв'язку, радіомовлення і навігації тощо [12]. Як приклад можна також зазначити те, що з 2011 року на переговорах з роззброєння в рамках ООН китайський уряд постійно виступає за прийняття міжнародно-правового акту щодо запобігання мілітаризації космосу. У 2017 році офіційний представник МЗС КНР Лу Кан, коментуючи слова президента США Дональда Трампа про можливість використання космосу у військовій сфері, зазначив, що китайська сторона сподівається на те, що всі члени міжнародного співтовариства зможуть дійти консенсусу і якнайшвидше розпочнуть переговори щодо укладення договору про заборону мілітаризації космічного простору [13].

Сьогодні, напевно, головним проектом Космічної програми КНР є створення багатомодульної космічної станції, який, однак, може стати і міжнародним. Цього року постійний представник КНР під час відділення ООН у Відні Ши Джунцзюнь заявив, що Китай запрошує до співробітництва зі спільного використання майбутньої станції всі держави – члени ООН. «Китайська космічна станція належить не тільки Китаю <...> всі країни можуть співпрацювати на рівних умовах», – зазначив він [14]. При цьому можна припустити, що з 2024 року фактично тільки Китай зможе забезпечувати постійну присутність людини на орбіті, тоді як Росія і США до зазначеного періоду (з можливим продовженням до 2027 року) планують вийти із проекту Міжнародної космічної станції. Цей напрям потребуватиме нових міжнародних угод.

Іншим важливим напрямом міжнародно-правової діяльності Китаю є культура, освіта та наука. Насамперед тут необхідно згадати про співпрацю КНР та ЮНЕСКО. Як і у випадку з багатьма іншими міжнародними організаціями, Китай і в ЮНЕСКО намагається реалізовувати свою глобальну відповідальність та здійснювати свій вагомий внесок у налагодження взаєморозуміння між країнами. Підтвердженням цьому є неабиякий інтерес Сі Цзіньпіна до діяльності цієї організації. Голова КНР неодноразово зустрічався з Генеральним директором ЮНЕСКО на різних міжнародних майданчиках. Серед останніх – зустріч у 2018 році з Одрі Азулай у Пекіні.

За її словами, сучасний Китай має намір здійснити ще більший внесок у розвиток діалогу цивілізацій. При цьому ЮНЕСКО, будучи найбільшою організацією інтелектуального співробітництва держав у світі, може зіграти важливу роль у створенні спільноти єдиного майбутнього для людства, якого так прагне Китай [15].

На практиці такі наміри виявляються у тому, що представники КНР регулярно представлені у керівних органах організації; Китай продовжує активну роботу з подачі заявок в ЮНЕСКО на визнання китайської спадщини світовою (2016 року подано заявку на визнання Морського шовкового шляху світовою спадщиною людства); за кількістю включених у список ЮНЕСКО об'єктів нематеріальної культурної спадщини Китай займає перше місце у світі; КНР поступово ратифікує міжнародні конвенції ЮНЕСКО та вдосконалює власне законодавство, особливо посилюючи правову охорону об'єктів культурної спадщини.

Не можна не згадати і про останню китайську тенденцію у сфері мистецтва. Зокрема, сьогодні у Китаї відбувається відродження справи приватних колекціонерів та аукціонного ринку мистецтва. Коли на початку 90-х років у Пекіні та Шанхаї стали проводити перші аукціони з торгівлі предметами китайського мистецтва, серед покупців було 50–60% іноземців і тільки 40-50% китайців. Зараз ситуація кардинально змінилася: 70% покупців – це громадяни КНР і тільки близько 30% – іноземці [16, с. 174]. Окрім того, Китай активно працює у напрямку повернення предметів мистецтва на батьківщину. За оцінками уряду КНР, з 1840 року з країни вивезли понад 10 мільйонів предметів мистецтва та антикваріату; більшість з них були викрадені під час «століття приниження» [17]. Повернення цих цінностей – справа національної честі та питання історичної пам'яті для Китаю. І не останню роль у цьому питанні відіграє міжнародне право.

Багато фахівців погоджуються, що вже неодноразово згадана нами ініціатива «Один пояс, один шлях» – це не тільки економічний пояс, але і культурний. Цю думку чітко підтвердив Голова КНР Сі Цзіньпін у 2017 році на Форумі високого рівня для обговорення ініціативи, заявивши, що починаючи з 2013 року держави просували «дух Шовкового шляху», розширювали співробітництво у науці, освіті, культурі, охороні здоров'я, підтримували обміни між народами, створювали для проекту міцний фундамент у суспільній думці, зміцнювали його соціальну базу. Розвиток гуманітарного виміру ініціативи втілено у тезі про її перетворення на «шлях цивілізації», для чого потрібно просувати взаємне розуміння, взаємну повагу і взаємну довіру між усіма країнами [18, с. 53]. Такий підхід відкриває широкий шлях для укладення численних міжнародних угод.

Продовжуючи тему Шовкового шляху, наголосимо, що навіть порівняти «Один пояс, один шлях» поки немає з чим: ініціативи однієї країни рідко охоплюють близько 80 країн, рідко поєднують у собі засоби економічної дипломатії та глобальну систему цінностей для ведення успішного діалогу зі світом. Виходячи з цього, запропонований КНР проект стає май-

данчиком вдосконалення міжнародного права, підвищення його авторитету, зміцнення у міжнародних відносинах режиму законності, стимулом для реформування національного законодавства. Лінь Гопін, віце-президент Шанхайської правової асоціації, зазначив, що сутність ініціативи «Один пояс, один шлях» – це не просто стратегія економічного розвитку, а й стратегія розвитку права, необхідність сформувати уявлення про Китай як про велику державу з верховенством права [19].

Питання міжнародного права охорони здоров'я також знаходяться у центрі уваги китайського уряду. Читаючи лекцію у Китайській академії управління у Пекіні у 2016 році, Генеральний директор ВООЗ Маргарет Чен наголосила на зростаючому внеску Китаю в міжнародну охорону здоров'я (успішна дальність китайських медичних бригад в Африці; створення Фонду для надання підтримки найменш розвиненим країнам у контексті Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року). За її словами, ініціатива «Один пояс, один шлях» має значний потенціал у цій сфері і може бути розширена до питань більш широкого співробітництва [20].

Справді, по мірі реалізації ініціативи Китай створив у країнах вздовж Шляху 16 центрів із просування традиційної китайської медицини, послуги яких затребувані серед місцевих мешканців. Традиційна китайська медицина є важливим складником гуманітарних зв'язків між Китаєм та іншими країнами і культурних обмінів між Сходом і Заходом [21]. Згідно з інформацією ВООЗ, її методи визнаються і використовуються у 103 країнах – членах організації. У 29 з них є спеціальна законодавча база для розвитку цього напрямку, а ще 18 країн включили традиційну китайську медицину в систему медичного страхування. Крім того, Китай підписав 86 міжнародних угод щодо співробітництва у цій галузі. Таким чином, можна говорити про те, що традиційна китайська медицина поступово стає частиною світової системи охорони здоров'я [22].

У КНР є розуміння того, що одним із головних показників цивілізованого суспільства є не тільки рівень розвитку науки, культури, медицини, техніки, а й наявність відповідних умов, за яких вищезазначені сфери можуть успішно розвиватися, включаючи насамперед необхідний правовий захист інтелектуальної власності. За минулі тисячоліття китайські видатні вчені, винахідники, літератори і художники своїми блискучими інтелектуальними досягненнями здійснили неоціненний внесок у розвиток і прогрес людства, але тривалий час про це замовчувалось. І сьогодні, згідно зі статистичними даними ВОІВ, КНР є рекордсменом з поданих заявок на патенти. Внаслідок цього Китай завжди активно просував роботу з охорони прав інтелектуальної власності. Незмінно дотримуючись відповідних міжнародних правил, він з урахуванням своїх реалій визначає відповідний рівень захисту інтелектуальної власності [23]. Беручи це до уваги, а також культурно-історичний контекст країни (конфуціанські цінності, філософію китайців щодо копіювання чужої праці тощо), така велика держава

не може красти об'єкти інтелектуальної власності, як її постійно обвинувачують у цьому США, а тільки запозичувати, наслідувати, копіювати та вдосконалювати технології провідних держав світу. Крім того, правила СОТ дозволяють китайським компаніям вимагати передачу технологій від своїх іноземних партнерів на комерційній і добровільній основі. Отже, факт залишається фактом: іноземні підприємства, у тому числі американські, розташовані на території Китаю, отримали величезну вигоду від своїх інвестицій в цю країну.

З кожним роком Китай докладає все більших зусиль для охорони прав інтелектуальної власності і досяг значного прогресу у цій галузі. На конференції Боаоського азіатського форуму 2018 року Сі Цзіньпін заявив про те, що Китай запровадить жорсткіший захист прав інтелектуальної власності, сподіваючись, що й уряди інших держав посилять захист прав інтелектуальної власності китайських підприємств [24].

За відносно короткий проміжок часу КНР пройшла шлях, на який розвиненим державам зазвичай потрібні були десятки і навіть сотні років. Однак уряд КНР цілком усвідомлює, що у такій величезній країні, що розвивається, з її мільярдним населенням створити закінчену досконалу систему охорони прав інтелектуальної власності – справа не одного дня. У цьому плані КНР належить ще вирішити певні завдання. Проте, як зазначила вже згадана нами Маргарет Чен: «У ВООЗ сформувалася впевненість: якщо Китай вирішить що-небудь зробити, він це зробить» [20]. Справедливість цих слів, очевидно, стосується будь-якої сфери міжнародно-правової діяльності Китаю.

Висновки. Такими сьогодні постають погляди китайської доктрини міжнародного права на провідні міжнародно-правові галузі. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що тема подальшого розвитку галузей міжнародного права, з урахуванням позиції та ініціатив КНР, є досить актуальною для вивчення.

Вдосконалення системи міжнародного права неможливе без участі сучасного Китаю як держави-цивілізації, для чого необхідно розуміти засади його міжнародно-правової діяльності. У форматі статті навряд чи можливо вичерпно охарактеризувати підхід КНР до усіх галузей міжнародного права, норми та принципи яких продовжують формуватися міжнародним співтовариством, та її співробітництво з відповідними спеціалізованими установами ООН. Однак описані нами окремі аспекти діяльності Китаю у галузях міжнародного морського права, міжнародного космічного права, права інтелектуальної власності, а також у сферах культури, міжнародної охорони здоров'я та економічної дипломатії є найбільш актуальними та перспективними.

Такий аналіз дозволяє нам не тільки розуміти процеси і мотиви прийняття зовнішньополітичних рішень даної держави, міжнародно-правові аспекти глобальної Ініціативи Китаю «Один пояс, один шлях, одне коло», але і прогнозувати, як будуть розвиватися нові галузі

міжнародного права і вибудовуватися відносини між сучасним Китаєм та рештою світу.

Література:

1. Молодцов С.В. Кодификация и дальнейшее развитие международного морского права. *Советский ежегодник международного права*. 1958. С. 327–345.
2. Xue Hanqin *International Law Summary China and International Law: 60 Years in Review*. Chatham House, 2013. 7 p.
3. Сюй Чжанхуэй Китайская доктрина основных принципов международного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Москва, 1994. 25 с.
4. Китай в Арктике URL: <https://easaily.com/ru/news/2018/02/03/kitay-v-arktike-povaya-holodnaya-voyna> (дата звернення: 01.09.2018).
5. Киенко Е.В. Международно-правовая характеристика арктической политики Китая. *Московский журнал международного права*. 2017. № 3. С. 18-30.
6. Ассамблея ІМО избрала новый состав Совета организации URL: <http://seafarers.com.ua/new-40-member-council-of-imo/13711/> (дата звернення: 01.09.2018).
7. Страны ІМО готовят предложения к переговорам URL: <https://moryakukrainy.livejournal.com/4317252.html> (дата звернення: 01.09.2018).
8. Революция сознания: Китай ратифицировал МЛС 2006 URL: <http://seafarers.com.ua/china-ratifies-mlc-2006/5865/> (дата звернення: 01.09.2018).
9. China Paves Its Way in New Areas of International Law URL: <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/china-paves-its-way-new-areas-international-law> (дата звернення: 02.09.2018).
10. Україна продала Китаю унікальні місячні технології URL: <https://phoneinfo8.info/u-rosiyi-vvazhayut-shho-natsionalisty-tyagny-boka-yedy-ni-hto-by-ty-met-sya-za-nezalezhnu-ukrayinu-do-ostann-oyi-lyudy-ny/> (дата звернення: 03.09.2018).
11. Ань Лань Китайское космическое право. *Новости космонавтики*. 2011. № 2. URL: <http://novosti-kosmonavtiki.ru/mag/2011/106/2186/> (дата звернення: 03.09.2018).
12. Китай построит космический информационный коридор со странами вдоль «Пояса и пути» – Белая книга URL: http://russian.news.cn/2016-12/27/c_135936495_2.htm (дата звернення: 03.09.2018).
13. Китай выступил против милитаризации космического пространства URL: <https://ria.ru/science/20171212/1510720050.html> (дата звернення: 03.09.2018).
14. China just invited the world to its space station URL: <https://arstechnica.com/science/2018/05/china-just-invited-the-world-to-its-space-station/> (дата звернення: 03.09.2018).
15. Китай намерен внести еще больший вклад в развитие диалога цивилизаций и прогресс. URL: <https://regnum.ru/news/cultura/2449130.html> (дата звернення: 03.09.2018).
16. Чжан Вэньси Покупатели китайского искусства. *Международный научно-исследовательский журнал*. 2016. № 10. С. 174–176.
17. С 19 века европейцы похитили из Китая миллионы предметов искусствае. URL: <https://life.informator.news/s-19-veka-evropejtsy-pohytyly-yz-kytaya-mylyonyi-predmetov-ykusstva-teper-yh-kradut-yz-muzeev-evropyi-y-vozvrashchayut-v-kytaj/> (дата звернення: 03.09.2018).

18. Ломанов А.В. Стратегия культурного влияния Китая в проекте «Один пояс, один путь». *Китай в мировой и региональной политике. История и современность*. 2017. С. 52–63.
19. Paul Huang China to Create Its Own International Courts for Maritime Claims. URL: https://www.theepochtimes.com/china-to-create-its-own-international-courts-for-maritime-claims_2349946.html (дата звернення: 03.09.2018).
20. Растущий вклад Китая в здравоохранение внутри страны и на мировой арене. URL: <http://www.who.int/dg/speeches/2016/china-contribution-health/ru/> (дата звернення: 04.09.2018).
21. Ежегодно 200 тыс. иностранцев приезжают в Китай лечиться с помощью традиционной китайской медицины. URL: <https://news.rambler.ru/other/38021439-ezhegodno-200-tys-inostrantsev-priezzhayut-v-kitay-lechitsya-s-pomoschu-traditsionnoy-kitayskoj-meditsiny/> (дата звернення: 04.09.2018).
22. В КНР впервые опубликована белая книга по развитию этого направления URL: <http://russian.cctv.com/2016/12/07/VIDEBEeqOHKizTgTGbsAGmOgP161207.shtml> (дата звернення: 04.09.2018).
23. Новый прогресс в защите интеллектуальной собственности в Китае URL: <http://www.legal-way.ru/art2.php> (дата звернення: 04.09.2018).
24. Защита прав интеллектуальной собственности – основа конкурентоспособности китайских предприятий URL: <http://russian.cri.cn/economy/weekly/356/20180507/122664.html> (дата звернення: 04.09.2018).

Danylchenko O. To the 70th anniversary of the founding of the People's Republic of China: the approaches of Chinese doctrine to the problems of modern development of areas of international law

Summary. Modern China is one of the most influential and important players on the international arena. We are in the situation where China's presence is absolutely necessary in addressing significant political, global economic and international humanitarian problems. Xi Jinping's speeches in Davos and Geneva in 2017 indicate that China deserves a stronger and more respected voice in debates about the future of international community and is ready to take on a global responsibility and have an impact on global trends that are relevant to its status and might as the world's second largest economy. Given the fact that this state is able to offer large-scale foreign policy initiatives of global significance that enjoy broad international support and respect, is capable to take into account challenges arising in their implementation, and to reflect on its unique role in existing international legal order, the urgency of studying the issue of interaction between the People's Republic of China and international law becomes quite obvious.

According to many Chinese and foreign experts China did not play a significant role in creation of modern international legal order. The "civilized" states of XIX – XX centuries proclaiming the principle of sovereign equality of states as one of the basic principles of international law did not recognize the sovereignty of China.

It is obvious that the traditional areas of international law from the very beginning were formed according to the rules established mainly by Western powers and functioned in their interests. However, one cannot deny the fact that the Chinese civilization created separate a regional subsystem of international law which differs from the Western one.

Today, China is seeking to participate in the development of new areas of international law governing the relations of its subjects in outer space, environment, cyberspace, culture, science, education, health care, intellectual property, human rights, settling international disputes,

economic diplomacy, etc. In these areas the rules of the game are still being developed and tested, so China is betting that its voice will be heard, and most importantly, taken into account.

We believe that in the long run China will increasingly seek to use international law, especially its new areas as a tool of soft power in order to strengthen and advance its own positions and national interests, as well as interests of developing states on the international arena, defending the priority of international law for the sake of ensuring stability and security of foreign policy initiatives proposed by it. Let's consider China's performance in the development of some new fields of international law.

The present research allows us to conclude that the issue of interaction between China and international law is perspective enough for further study. The perfection of the system of international law is impossible without the participation of China as a global power, for which it is necessary to understand the basis of its international legal activities. In the article it is hardly possible to fully describe China's approach to all areas of international law, the rules and principles of which are only being formed by international community. However, some aspects of China's activities in the areas of international maritime law, international space law, intellectual property rights law, as well as in the fields of culture, international health care and economic diplomacy outlined in this article can be considered as the most relevant and promising. This analysis will allow us not only to understand the processes and motives of foreign policy decision-making of China, international legal aspects of the "One Belt, One Road, One Circle" Initiative, but also to predict how new areas of international law will develop and how China will forge relations with the rest of the world.

Key words: system of international law, traditional and new areas of international law, China's foreign policy strategies, "One Belt, One Road, One Circle" Initiative, international legal doctrine of China, international legal order.